

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2023—2026

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2023—2026 (VNS 2/2022 vp): Asia on saapunut sosiaali- ja terveysvaliokuntaan mahdollisen lausunnon antamista varten valtiovarainvaliokunnalle. Määräaika: 19.5.2022.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut (etäkuuleminen):

- budjettineuvos Outi Luoma-Aho, valtiovarainministeriö
- budjettineuvos Tero Tyni, valtiovarainministeriö
- neuvotteleva virkamies Susanna Grimm-Vikman, sosiaali- ja terveysministeriö
- talousjohtaja Mikko Staff, sosiaali- ja terveysministeriö
- pääjohtaja Outi Antila, Kansaneläkelaitos
- talousjohtaja Kai Ollikainen, Kansaneläkelaitos
- aktuaaripäällikkö Pertti Pykälä, Kansaneläkelaitos
- hallintojohtaja Jussi Luomajärvi, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira)
- yksikönpäällikkö Janne Luomala, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- erityisasiantuntija Mia Malmila, Suomen Kuntaliitto
- pääekonomisti Minna Punakallio, Suomen Kuntaliitto

Valiokunta on saanut kirjalliset lausunnot:

- Etelä-Karjalan hyvinvointialue
- Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue
- Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri
- Helsingin kaupunki
- Keski-Suomen hyvinvointialue
- Lapin hyvinvointialue
- Pohjois-Karjalan hyvinvointialue
- Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri
- Päijät-Hämeen hyvinvointialue
- Vantaan ja Keravan hyvinvointialue
- SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Valiokunnan lausunto StVL 5/2022 vp

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:
- Pirkanmaan sairaanhoitopiiri

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Julkisen talouden suunnitelma on laadittu jälleen poikkeuksellisissa oloissa. Venäjän hyökkäys Ukrainaan on alentanut talouden kasvuennustetta, lisännyt inflaatiopaineita ja luonut epävarmuutta sekä tuonut uusia menopaineita puolustukseen ja turvallisuuteen.

Suunnitelman mukaan bruttokansantuote saavutti vuonna 2021 koronapandemiaa edeltäneen tasonsa, mutta Venäjän hyökkäyssodan vuoksi tehtyjen pakotteiden seurauksena ulkomaankauppa Venäjän kanssa hiipuu, mikä hidastaa talouden kehitystä ja vaikutusten arviointi on epävarmaa. Suunnitelmassa bruttokansantuotteen arvioidaan kasvavan 1,5 prosenttia v. 2022, 1,7 prosenttia v. 2023 ja 1,5 prosenttia v. 2024. Energiahintojen nousun seurauksena inflaatio kiihtyy 4 prosenttiin v. 2022, mutta hintojen nousu maltillistuu seuraavina vuosina. Kuluttajahintojen nousu heikentää kotitalouksien ostovoimaa, mikä hidastaa yksityisen kulutuksen ja bruttokansantuotteen kasvua.

Julkisen talouden suunnitelman mukaan valtion budjettitalouden menojen arvioidaan olevan 79,7 mrd. euroa ja tulojen 72,2 mrd. euroa vuonna 2023. Menoja on noin 14,1 mrd. euroa enemmän kuin vuodelle 2022 on budjetoitu ensimmäinen lisätalousarvio huomioiden. Suunnitelman mukaan menotason kasvu johtuu ennen kaikkea sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksesta, joka muuttaa julkisten menojen rakennetta. Lisäksi kehyskauden menotasoa korottavat merkittävästi myös Venäjän hyökkäyssodan takia tehdyt määrärahapäätökset muun muassa puolustusmenojen osalta.

Vuonna 2021 työttömyysaste oli 7,7 prosenttia. Suunnitelmassa työttömyyden ennustetaan laskevan vuonna 2022 7,2 prosenttiin ja vuoteen 2026 mennessä 6,4 prosenttiin.

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan määrärahataso on suunnitelman mukaan 15,6 mrd. euroa (lisäystä n. 0,2 mrd. euroa) ensi vuonna ja kehyskauden lopussa noin 15,4 mrd. euroa (lisäystä n. 0,3 mrd. euroa). Pääosin muutokset aiheutuvat suhdanneluonteisista tekijöistä sekä muun muassa kestävä kasvun ohjelman (RRP) määrärahojen huomioon ottamisesta.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että julkisen talouden alijäämä pysyy mittavana kuluvana ja tulevina vuosina talouden elpymisestä huolimatta. Valtion budjettitalouden arvioidaan olevan keskimäärin noin 7,2 mrd. euroa alijäämäinen vuosina 2023—2026. Valtionvelan määrän arvioidaan kasvavan noin 144 mrd. euroon vuonna 2023. Valtionvelan kokonaismäärän suhde bruttokansantuotteeseen nousee koko kehyskauden. Vuonna 2026 valtionvelan arvioidaan olevan noin 165 mrd. euroa.

Valiokunta painottaa julkisen talouden menojen ja tulojen välisen rakenteellisen epätasapainon vähentämisen tärkeyttä, jotta voidaan välttää heikoimmassa asemassa oleviin kohdistuvat julki-

Valiokunnan lausunto StVL 5/2022 vp

sen talouden sopeuttamistoimet. Valiokunta pitää tärkeänä, että julkisen talouden suunnitelma tähtää rakenteellisiin uudistuksiin työllisyysasteen nostoon, mikä tukee hallituksen tavoitetta velkasuhteen taittamisesta. Pidemmällä aikavälillä väestön ikääntymisestä johtuva terveys- ja hoivamenojen kasvu säilyy keskeisenä julkisen talouden kestävyyttä haastavana tekijänä, johon pyritään vastaamaan sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksilla, joissa keskeistä on hyvinvointialueiden toteuttamat toiminnalliset muutokset, palveluintegraatio ja tuloksellisuus.

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus sekä kuntatalous

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutos muuttaa julkisten menojen rakennetta, kun suuri osa kuntien valtionosuustehtävistä siirtyy hyvinvointialueille. Uudistuksen tuoman rakenteisen muutoksen seurauksena budjettitalouden menojen taso nousee vuodesta 2023 alkaen noin 13,9 mrd. eurolla. Uudistuksessa hyvinvointialueiden rahoitukseen siirretään peruspalvelujen valtionosuutta ja veromenetysten korvauksia alennetaan siirtyviä valtionosuustehtäviä vastaavasti.

Kuntien valtionavut vuonna 2023 ovat 5,4 mrd. euroa, josta peruspalvelujen valtionosuus on 2,7 mrd. euroa. Peruspalvelujen valtionosuuden taso laskee n. 5,3 mrd. euroa edellisen vuoden varsinaiseen talousarvioon verrattuna sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen seurauksena. Peruspalvelujen valtionosuuden määrärahan tasoa korjataan 344 milj. eurolla edelliseen julkisen talouden suunnitelmaan nähden. Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukseen liittyvän siirron tarkentuminen vähentää valtionosuutta 14,9 milj. euroa aiempaan arvioon verrattuna. Valtionosuutta lisäävät myös vuoden 2023 indeksikorotus (2,5 %) sekä oppilas- ja opiskeluhuoltolakiin liittyvät muutokset, alueelliset oppilashuollon yhteistyöryhmät ja opiskeluhuoltosuunnitelmat.

Julkisen talouden suunnitelman mukaan valtion toimenpiteiden yhteisvaikutus kuntatalouteen on lähellä neutraalia. Suhteessa aikaisemmin tehtyihin kuntapäätöksiin vuoden 2023—2026 julkisen talouden suunnitelma sisältää vain vähän kokonaan uusia kuntiin kohdistuvia linjauksia.

Selonteon mukaan hyvinvointialueiden yleiskatteinen valtionrahoitus on vuoden 2023 tasolla yhteensä n. 22,3 mrd. euroa, josta noin 880 milj. euroa maksetaan alueille vuoden 2022 joulukuussa. Hyvinvointialueiden laskennallinen rahoitus vuodelle 2023 perustuu kuntien vuoden 2022 talousarviotietoihin ja vuoden 2021 tilinpäätösennusteiden tietoihin. Hyvinvointialueille siirtyvät kustannukset tullaan tarkistamaan jälkikäteen vuoden 2022 tilinpäätöstietojen perusteella vuoden 2023 aikana.

Selonteon mukaan hyvinvointialueiden rahoituksen taso nousee v. 2023 edelliseen julkisen talouden suunnitelmaan verrattuna noin 315 milj. euroa. Nousua selittää ensisijaisesti kunnilta hyvinvointialueille siirtyvien sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen kustannuksia koskevan arvion kasvu. Yhteensä kunnilta ja kuntayhtymiltä siirtyy terveydenhuoltoon ja pelastustoimeen liittyviä kustannuksia 21,2 mrd. euroa vuoden 2022 tasossa. Lisäksi rahoituksen tasoa nostavat indeksitarkistus, palvelutarpeen kasvuarvion muutos sekä uusiin ja laajeneviin tehtäviin liittyvä rahoitus. Hyvinvointialueille siirtyy myös valtionavustuksia, yhteensä noin 482 milj. euroa vuonna 2023, jotka vähentyvät asteittain kehyskauden loppuun mennessä noin 267 milj. euroon.

Valiokunnan lausunto StVL 5/2022 vp

Palvelutarpeen kasvun arvioidaan lisäävän rahoitusta kehyskaudella noin 253 milj. euroa vuonna 2023, noin 269 milj. euroa vuonna 2024, noin 226 milj. euroa vuonna 2025 ja noin 225 milj. euroa vuonna 2026. Palvelutarpeen kasvu huomioidaan vuosina 2023 ja 2024 täysimääräisesti. Vuodesta 2025 lähtien palvelutarpeen kasvusta huomioidaan 80 prosenttia.

Hyvinvointialueiden rahoitukseen vaikuttavat myös uudistukset, jotka ovat tulleet voimaan ennen järjestämisvastuun siirtoa. Näistä suurimpia ovat vanhuspalvelujen henkilöstömitoitus, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksu-uudistus ja lastensuojelun jälkihuollon laajennus. Suunnitelman mukaan arvio hyvinvointialueille siirtyvien ja vuosina 2019—2022 voimaan tulleiden uudistusten euromäärästä on vuoden 2022 tasossa noin 195 milj. euroa ja uudistukset kasvattavat hyvinvointialueiden rahoitusta vuonna 2023 vuoteen 2022 verrattuna nettona noin 260 milj. eurolla ja vuonna 2026 noin 610 milj. eurolla.

Lisäksi hyvinvointialueiden rahoitusta lisätään oppilas- ja opiskelijahuoltolain muutosten johdosta 8,6 milj. euroa v. 2023 ja 20,8 milj. euroa vuodesta 2024 alkaen. Kaikkiaan valtionrahoituksen lisäys on lain muutosten johdosta 29,2 milj. euroa vuoden 2024 tasossa. Suolisto- ja kohdunkaulan syövän seulonnat laajenevat uusiin ikäluokkiin, minkä vuoksi vuodelle 2025 lisätään 1,75 milj. euroa ja 2,05 milj. euroa vuodelle 2026. Kaikkiaan valtionrahoituksen lisäys on lakimuutosten johdosta 12,05 milj. euroa vuoden 2026 tasossa.

Hyvinvointialueiden rahoitukseen vaikuttavat myös uudistukset, jotka tulevat voimaan tai laajenevat vuoden 2023 jälkeen. Näitä ovat esimerkiksi vanhuspalvelulain henkilöstömitoitus, jonka voimaantulon siirtymäaika päättyy 1.4.2023. Julkisen talouden suunnitelmassa henkilöstömitoituksen kiristymiseen on varattu 224,7 milj. euroa v. 2023 ja 265,8 milj. euroa vuodesta 2024 lukien. Lisäksi lastensuojelun henkilöstömitoituksen vahvistamiseen on varattu 9 milj. euroa vuonna 2023 ja 21,7 milj. euroa vuodesta 2024 alkaen.

Julkisen talouden suunnitelmassa on myös varauduttu valmisteilla oleviin, vuoden 2023 aikana voimaan tuleviin uudistuksiin, jotka voimaan tullessaan vaikuttavat hyvinvointialueiden yleiskatteeseen rahoitukseen. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnon osalta näitä ovat mm. kotihoitoon kehittäminen (44,8 milj. euroa), vammaispalvelujen kokonaisuudistus (22 milj. euroa) sekä mielenterveys- ja päihdepalveluja koskevan lainsäädännön uudistaminen (18 milj. euroa). Lisäksi hoitotakuun kiristämiseen on varattu 95 milj. euroa vuodelle 2023. Määrärahavaraus kasvaa kehyskaudella 130 milj. euroon.

ICT-muutuskustannuksiin annettavasta 100 milj. euron valtuudesta aiheutuu määrärahavaikutuksia kehyskaudella. Muihin muutuskustannuksiin on suunnitelmassa varattu 13,6 milj. euroa v. 2023, 8,8 milj. euroa v. 2024 ja 4 milj. euroa vuosittain vuosina 2025—2026.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on esitetty huolia hyvinvointialueiden kyvystä suorittaa tehtävien ja velvoitteiden huomattavasta kiristymisestä samaan aikaan, kun hyvinvointialueiden on varauduttava korona-ajan hoitovelan purkamiseen, kustannustason nousuun ja haasteelliseen työmarkkinatilanteeseen. Ukrainan sodasta käynnistynyt kriisivalmiuden nostaminen aiheuttaa kustannuksia, mikä tulee nostamaan palo- ja pelastustoimen rahoitustarvetta. Lisäksi palvelutarpeen kasvusta huomioidaan vuodesta 2025 eteenpäin vain 80 prosenttia, mikä voi väestön ikääntyessä ja todellisen palvelutarpeen kasvaessa aiheuttaa haasteita terveydenhuollolle.

Valiokunnan lausunto StVL 5/2022 vp

Valiokunta toteaa, että julkisen talouden suunnitelman linjaukset hyvinvointialueiden rahoituksesta ovat aiemmin eduskunnassa hyväksytyt lainsäädännön mukaisia. Lisäksi eduskunnassa on käsiteltävänä sosiaali- ja terveydenhuollon rahoituslakien muutoksista hallituksen esitys (HE 68/2022 vp), joka sisältää laissa edellytetyt päivitykset hyvinvointialueiden ja kuntien rahoituslakeihin sekä muita toimeenpanossa tarpeelliseksi havaittuja korjauksia ja täydennyksiä.

Valiokunta pitää julkisen talouden kannalta tärkeänä, että hyvinvointialueiden riittävä rahoitus turvataan, mutta samalla hyvinvointialueilla tulee olla kannuste lisätä toimintansa tuottavuutta ja kustannusvaikuttavuutta. Valiokunta korostaa, että järjestämisvastuun siirtyessä hyvinvointialueille tulee ottaa käyttöön toimintamalleja, jotka hillitsevät kustannusten kasvua tulevaisuudessa. Tämä edellyttää perustason vahvistamista sekä sosiaali- ja terveydenhuollon että perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon integraation toteutumista erikoissairaanhoidon palvelutarpeen vähentämiseksi. Lisäksi valiokunta painottaa hyvinvointialueiden ja kuntien välisen yhteistyön merkitystä kasvua hillitsevien uudistusten toteuttamisessa erityisesti lasten, nuorten ja perheiden palveluissa. Valiokunta pitää hyvänä, että ICT-muutuskustannuksiin on osoitettu julkisen talouden suunnitelmassa 100 miljoonan euron lisävaltuus, koska toimivien tietojärjestelmien kehittäminen on yksi keskeinen keino kustannusten kasvun hillintään.

Valiokunta toteaa, että henkilöstömitoitusten ja kelpoisuusehtojen muutosten toteuttaminen on haastavaa vallitsevassa henkilöstötilanteessa. Kiihtyvä eläköityminen ja ikäluokkien pienentyminen vaikeuttavat entisestään henkilöstön saatavuutta. Julkisen talouden suunnitelmassa hoitajamitoituksen muutokseen vastaamiseksi uusien lähihoitajien koulutukseen varataan jo aiemmin tehdyn päätöksen mukaisesti 30 milj. euroa v. 2023 ja 16,5 milj. euroa v. 2024. Valiokunta toistaa hoitajamitoitusta koskevaa esitystä (HE 4/2020 vp, StVM 18/2020 vp) käsitellessään esittämänsä näkemyksen siitä, että koulutuspaikkojen lisäämisen ohella keskeisessä asemassa henkilöstön saatavuuden parantamisessa on toimintayksiköiden pitkäjänteinen työhyvinvoinnin ja toimintatapojen kehittäminen yhteistyössä henkilöstön kanssa ja alan houkuttelevuuden lisääminen. Eri-tyistä huomiota on kiinnitettävä johtamisen kehittämiseen.

Julkisen talouden suunnitelman mukaan vuodesta 2023 lukien valtion talousarvioon lisätään myös erillinen arviomäärärahamomentti. Valiokunta pitää tätä erittäin perusteltuna, koska se mahdollistaa vuoden aikana mahdollisesti syntyvien lisärahoitustarpeiden budjettikäsittelyn.

Hyvinvointialueiden rahoitukseen liittyvänä yksityiskohtana valiokunta nostaa esille öljyvahinkojen torjunnan rahoituksen. Kunnallisella pelastustoimella on oikeus saada öljyvahinkojen torjuntasuunnitelman mukaisista kalustohankintojen ja torjuntavalmiuden ylläpidon kustannuksista korvaus öljysuojarahastosta. Selonteon korvauksien maksamiselle ei ole enää perustetta, koska pelastustoimi siirtyy osaksi hyvinvointialueiden toimintaa, joka rahoitetaan valtion talousarviosta. Valiokunta toteaa, että öljysuojarahastosta annetun lain (1406/2004) 18 §:n 1 momentin mukaan myös valtiolle voidaan korvata alusöljyvahinkojen torjuntakaluston hankkimisesta ja torjuntavalmiuden ylläpidosta aiheutuneita kustannuksia. Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on tuotu esille, että pelastustoimi on keskeinen toimija öljyvahinkojen torjumisessa ja hyvinvointialueet joutuvat epätasa-arvoiseen tilanteeseen verrattuna kuntaan tai valtioon, jos hyvinvointialueelta evätään mahdollisuus näihin korvauksiin öljysuojarahastosta.

Valiokunnan lausunto StVL 5/2022 vp

Koronan aiheuttama hoitovelka ja hoitoon pääsyn parantaminen

Valiokunta ilmaisee vakavan huolen hoitoon pääsyn heikentymisestä sekä palvelu- ja hoitovajeesta, jota koronaepidemia on syventänyt entisestään. Koronaepidemia on vaikuttanut terveyspalvelujen toteuttamiseen laajasti sekä aiheuttanut muutoksia palvelujen saatavuuteen ja käyttöön. Lisäksi väestöön kohdistuneet rajoitustoimet ovat vaikeuttaneet hoitoon hakeutumista. Hoidon aloituksen ja sen toteutuksen viivästyessä hoidon tulokset voivat heikentyä. Tämä aiheuttaa usein sekä inhimillistä kärsimystä että merkittäviä lisäkuluja raskaampina ja kalliimpina hoitoina. Valiokunta korostaa, että kiireettömään hoitoon pääsyä koskevien määräaikojen toteuttaminen edellyttää riittävän rahoituksen kohdentamista palvelujärjestelmään.

Julkisen talouden suunnitelmaan sisältyy elpymis- ja palautumissuunnitelmaan sisältyviä menoja, joista osoitetaan sosiaali- ja terveydenhuollon hoito-, kuntoutus- ja palveluvelan purkuun sekä hoitoon pääsyn nopeuttamiseen 110 milj. euroa v. 2023, 90 milj. euroa v. 2024 ja 30 milj. euroa v. 2025. Lisäksi työkyvyn tuen palveluihin sekä mielenterveyttä ja työkykyä vahvistaviin toimiin osoitetaan elpymis- ja palautumissuunnitelman rahoitusta 8,5 milj. euroa v. 2023 ja 6,5 milj. euroa v. 2024.

Julkisen talouden suunnitelmassa seitsemän päivän hoitotakuun kiristämiseen on varattu 95 miljoonaa euroa vuodelle 2023. Määrärahavaraus kasvaa 130 miljoonaan euroon kehyskaudella. Asiaa koskeva hallituksen esitys (HE 74/2022 vp) on eduskunnan käsiteltävänä. Valiokunta korostaa, että esityksen toimeenpanoon on turvattava riittävä rahoitus sekä huolehdittava tarvittavilla toimenpiteillä osaavan henkilöstön riittävyydestä.

Valiokunta pitää tärkeänä, että mielenterveyspalveluihin pääsyä parannetaan osana hoitotakuuta terveyden sekä työ-, opiskelu- ja toimintakyvyn vahvistamiseksi. Valiokunta on useaan otteeseen todennut, että terapiatakuu tulee toteuttaa osana hoitotakuuta (StVM 16/2021 vp, StVL 16/2021 vp).

Valiokunta painottaa myös osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistamista kokonaisturvallisuuden edistämiseksi koronapandemian ja Euroopan turvallisuustilanteen muutosten vuoksi. Sosiaali- ja terveysalan järjestöillä on merkittävä rooli sosiaalisen hyvinvoinnin sekä osallisuuden edistämässä. Valiokunta pitää erittäin hyvänä, että parlamentaarisesti linjatun rahoitusmallin mukaisesti rahapelituotoilla rahoitettavien yleishyödyllisten toimintojen menot siirretään rahoituslähteestä riippumatta ja hallitusohjelmassa linjatusta kehysäännöstä poiketen kehykseen kuuluvaksi menoksi vuodesta 2023 lukien. Vaalikauden kehystä korotetaan koko tason osalta, ei vain rahapelituotoilla nykyisin rahoitettavilta osin. Julkisen talouden suunnitelmassa vuoden 2023 rahoitustaso (990 milj. euroa) vastaa parlamentaarisen linjauksen mukaista vuoden 2024 rahoitustasoa. Valiokunta on useaan otteeseen (mm. StVL 13/2021 vp) korostanut, että sosiaali- ja terveysalan järjestöjen palvelujen jatkuvuus ja toimintaedellytykset tulee turvata, mikä edellyttää veikkauspeliuotoista riippumatonta rahoitusta.

Etuusjärjestelmä

Energiahinnan nousu sekä Venäjän hyökkäys Ukrainaan on nostanut elinkustannuksia, mikä vaikeuttaa erityisesti pienituloisten toimeentuloa. Valiokunta pitää hyvänä, että hallitus on antanut

Valiokunnan lausunto StVL 5/2022 vp

esityksen, jossa ehdotetaan elinkustannusten nousua vastaavaa indeksikorotusta sosiaalietuuksiin aikaistetusti jo tämän vuoden aikana, kuitenkin viimeistään 1.8.2022 (HE 75/2022 vp). Suunnitelman mukaan alustava arvio vaikutuksesta etuusmenoon on noin 120 milj. euroa ja verotuotot vähenevät arviolta noin 60 milj. eurolla.

Indeksikorotusten lisäksi valiokunta pitää tärkeänä, että elinkustannusten nousu otetaan huomioon myös Kansaneläkelaitoksen perustoimeentulotukiharkinnassa ja kuntien harkinnanvaraisessa toimeentulotuessa. Valiokunta painottaa menojen huomioon ottamisen ohjeistamisen tärkeyttä, jotta ihmiset olisivat yhdenvertaisessa asemassa eri puolilla Suomea.

Suunnitelman mukaan kehyskaudella on tarkoitus toteuttaa osatyökyvyttömyyseläkkeen lineaarinen malli vuoden 2025 alussa. Mallissa osatyökyvyttömyyseläke pienenee vähitellen työansioiden ylitettyä suojaosan. Mallin arvioidaan lisäävän valtion menoja vuosittain noin 8 milj. eurolla. Lisäksi sairauspäivärahaa pitkään saavien kuntoutustarpeen selvittämistä on tarkoitus tehostaa, mikä lisää kuntoutuspäätöksen saajia arviolta vuosittain noin 500:lla ja kustannuksia 0,5 milj. eurolla vuosittain. Osana hallituksen työllisyystoimenpiteitä myös tekijänoikeuskorvausten sovitte- lusta luovutaan arvioitaessa oikeutta työttömyysturvaan, mikä lisää valtion työttömyysturvakustannuksia arviolta noin 1 milj. eurolla.

Tutkimuksen ja koulutuksen rahoitus

Valtioneuvoston selonteon mukaan (s. 5) Suomen tavoitteena on nostaa tutkimus- ja kehittämis- menot 4 prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen vuoteen 2030 mennessä hallitusohjelman, tutkimuksen, kehittämisen ja innovaatioiden tiekartan (TKI-tiekartta) sekä parlamentaarisen TKI-työryhmän mukaisesti. Vuoden 2023 valtion T&K-panosten kokonaisuutta on korotettu 344 milj. eurolla edelliseen julkisen talouden suunnitelmaan verrattuna ja verotuloarvioissa on huomioitu tutkimus- ja kehittämistoiminnan lisävähennys, jonka verotuloa alentavaksi vaikutukseksi on arvioitu vuositasolla 100 milj. euroa.

Selonteon mukaan STM:n hallinnonalalle osoitetaan pysyvä 5 milj. euron korotus valtion rahoitukseen terveydenhuollon yksiköille yliopistotasoiseen tutkimukseen sekä sosiaalityön yliopisto- tasoiseen tutkimukseen vuodesta 2023 alkaen.

Valtion sosiaali- ja terveydenhuollon erikoistumiskoulutukseen osoittamaan vuotuisen määrärahaan, 96 milj. euroa, ei ole tulossa muutosta vuoden 2022 valtion talousarvioon nähden. Valiokunta pitää tärkeänä, että määrärahan riittävyyttä seurataan.

Valiokunta on viime vuosina valtion talousarvioesityksistä antamissaan lausunnoissa toistuvasti ilmaissut huolensa sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen tutkimuksen sekä koulutuksen rahoituksen alhaisesta tasosta (mm. StVL 16/2021 vp, s. 9; StVL 3/2018 vp, s. 3—4; StVL 9/2017 vp, s. 4—5; StVL 7/2016 vp, s. 5). Valiokunta pitää tärkeänä, että tutkimuksen ja koulutuksen riittävät resurssit turvataan.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää siten selonteossa ehdotettua 5 miljoonan euron korotusta erittäin tärkeänä ja oikean suuntaisena. Valiokunta korostaa tieteellisen tutkimuksen merkitystä sairauksien hoitoon liittyvän kliinisen tutkimuksen, palvelujärjestelmän toimivuuden sekä hyvin-

Valiokunnan lausunto StVL 5/2022 vp

voinnin ja terveyden edistämisen turvaamiseksi. Laadukkaiden palvelujen varmistamiseksi palvelujärjestelmän toiminnan sekä hoidon ja hoivan on perustuttava tutkittuun tietoon.

Valiokunta kuitenkin toteaa, että valtion rahoitus sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimuksen että koulutuksen rahoitukseen on vain osa todellisista kustannuksista. Kunnat ja kuntayhtymät ovat merkityksellisiltä osin rahoittaneet sekä tutkimusta että koulutusta. Lisäksi valtion osuutta rahoituksesta on jo pidemmällä aikavälillä vähennetty merkittävästi.

Vuoden 2023 alusta lähtien nykyisin kuntien ja kuntayhtymien vastuulle kuuluvien sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen palvelujen järjestäminen siirtyy hyvinvointialueille sekä Helsingin kaupungille ja osin HUS-yhtymälle. Nämä saavat rahoituksensa valtion rahoituksena, joka perustuu keskeisesti palvelutarvetekijöille.

Hyvinvointialueet ovat osaltaan vastuussa tehtävälänsä koulutuksesta, mutta saavat rahoituksen toimintaansa väestön palvelutarpeen perusteella. Koulutustehtävästä aiheutuu kustannuksia kaikille hyvinvointialueille, mutta tästä tehtävästä kullekin hyvinvointialueelle aiheutuvaa kustannustaakaan ei huomioida jakoperusteissa nimenomaisesti koulutuksesta aiheutuvien kustannustekijöiden mukaisesti. Tutkimustoiminnan suurin volyyymi on hyvinvointialueilla, joilla on yliopistosairaala, mutta tutkimustoimintaa tehdään myös muilla hyvinvointialueilla. Myöskään tutkimukseen ei ole hyvinvointialueiden kokonaisrahoituksessa kohdennettu rahoitusta tutkimustoiminnan edellyttämien kriteerien perusteella. Kuntien ja kuntayhtymien tutkimukseen ja koulutukseen valtion rahoituksen lisäksi käyttämä rahoitus on kuitenkin huomioitu hyvinvointialueille siirtyvässä kokonaisrahoituksessa. Näin ollen tämä osa tutkimukseen ja koulutukseen käytettyä rahoitusta jakautuu hyvinvointialueille ja Helsingille osana yleiskatteellista rahoitusta palvelutarvetekijöiden perusteella, vaikka näistä toiminnoista aiheutuva kustannustakka jakautuu hyvinvointialueille eri perustein.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta toistaa aiemman näkemyksensä (StVM 3/2022 vp, s. 8–9) ja korostaa, että valtioneuvoston on tarpeen arvioida ja valmistella tarvittaessa säädösmuutokset, jotta kaikille hyvinvointialueille kohdistetaan riittävä rahoitus sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimuksen sekä koulutuksen rahoitustarpeiden perusteella näihin toimintoihin oikeudenmukaisesti siten, ettei palvelutarpeen perusteella kohdennettu rahoitus millään alueella vaarannu. Koska palveluista, tutkimuksesta ja koulutuksesta kullekin hyvinvointialueelle aiheutuvan kustannustakaan kriteerit ja toiminnan perusteet eroavat kaikissa kolmessa toiminnossa toisistaan, on valiokunnan näkemyksen mukaan tarpeen punnita olisiko rahoituksen läpinäkyvyyden sekä rahoituksen riittävyyden arvioinnin kannalta perusteltua osoittaa rahoitus näihin kolmeen toimintoon kullekin hyvinvointialueelle erillisrahoituksena. Valiokunta viittaa myös sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistusta koskevan lainsäädännön käsittelyn yhteydessä hyväksytyyn kahdeksanteen sosiaali- ja terveydenhuollon koulutus-, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa ja niiden rahoitusta koskevaan lausumaan (EV 111/2021 vp, s. 2).

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Sosiaali- ja terveysvaliokunta esittää,

Valiokunnan lausunto StVL 5/2022 vp

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 17.5.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Markus Lohi kesk
varapuheenjohtaja Mia Laiho kok
jäsen Pekka Aittakumpu kesk
jäsen Kim Berg sd
jäsen Kaisa Juuso ps
jäsen Arja Juvonen ps
jäsen Pia Kauma kok
jäsen Anneli Kiljunen sd
jäsen Noora Koponen vihr
jäsen Terhi Koulumies kok
jäsen Merja Kyllönen vas
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk
jäsen Ilmari Nurminen sd
jäsen Veronica Rehn-Kivi r
jäsen Minna Reijonen ps
jäsen Heidi Viljanen sd
jäsen Sofia Virta vihr (osittain)

Valiokunnan sihteerinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Sanna Pekkarinen
valiokuntaneuvos Päivi Salo

Valiokunnan lausunto StVL 5/2022 vp
Eriävä mielipide 1 /ps

Eriävä mielipide 1

Perustelut

Yleistä

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä pitää huolestuttavana jatkuvaa ja entisestään pahentunutta julkisen talouden epätasapainoa, jonka useat asiantuntijat ovat lausunnoissaan nostaneet esiin. Koronakriisi on kiistatta vaikuttanut negatiivisesti Suomen taloudelliseen tilanteeseen. On kuitenkin kyseenalaista, että hallitus on koronakriisin varjolla luistanut vastuullisen talouspolitiikan harjoittamisesta siinä suhteessa, että julkisen talouden tervehdyttämistä ei ole aloitettu ja julkisen talouden rakenteellinen menojen ja tulojen epätasapaino kasvaa tulevina vuosina .

Kuntaliitto on huolissaan julkisen talouden kestävydestä, sillä julkisen talouden suunnitelma vie eteenpäin useita, valtavia uudistuksia: sote-uudistuksen ja oppivelvollisuuden pidennyksen rinnalla muun muassa hoitotakuu ja henkilöstömitoitusten kiristyksiä. Pidemmällä aikavälillä hallituskauden kaikkien toimenpiteiden yhteisvaikutus julkisen talouden rahoitusasemaan on vähintään noin +2,5 mrd. euroa. Valtiovarainministeriön ennusteen mukaan julkinen talous ei ole kestävällä pohjalla, vaan julkisen talouden alijäämä tulee pysymään mittavana tulojen ja menojen ollessa rakenteellisesti epätasapainossa ja velkasuhde jatkaa kasvuaan kuluvan vuosikymmenen loppua kohden. Tästä syystä olisi tarpeen käydä julkisen talouden menorakenne ja -taso huolellisesti läpi ja aidosti keskittyä hyvinvointivaltion säilyttämisen kannalta tärkeiden ydintehtävien turvaamiseen. Muiden menojen rahoittaminen, ainakaan nykyisellä tasolla, ei ole perusteltua. Leikkauksia erityisesti kuntasektorilla on tiedossa, koska osana hallituksen jo vuoden 2021 kehysriihessä sopimaa 370 miljoonan euron säästöjen kokonaisuutta kuntien peruspalvelujen valtionosuuteen kohdistetaan vuonna 2023 uusi 43 miljoonan euron leikkaus ja vuodesta 2024 lähtien lakisäätteisten peruspalvelujen valtionosuutta vähennetään pysyvästi 33 miljoonalla eurolla.

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä kiinnittää erityistä huomiota inflaatioon ja erityisesti kasvaneisiin polttoaineiden hintoihin. Liikkumiskustannusten kasvu voi heikentää erityisesti suurten kaupunkien ulkopuolella työnteon kannattavuutta merkittävästi ja aiheuttaa jo itsessään kannustinloukkuongelman, jossa työn vastaanottaminen ei ole kannattavaa, koska työmatkakustannukset ovat niin suuret. Tämä aiheuttaa ongelmia niin alueiden yritystoiminnalle kuin kunnille, mikäli työikäisten muuttoliike pois pienemmistä kunnista kaupunkeihin kiihtyy. Liikkumisen kustannuksilla on merkitystä myös hoitoon pääsyn kannalta, jos sote-uudistuksen seurauksena palvelut keskittyvät, ja seurauksena voi olla, että alueelliset terveyserot kasvavat.

Merkittävä osa polttoaineiden hinnasta on veroa, ja hallituksen tulisi ryhtyä toimenpiteisiin liikkumiskustannusten laskemiseksi esimerkiksi tilapäisten veronalennusten muodossa, jotta palkan- korotuspaineita pystyttäisiin laskemaan, jottei alueellinen eriarvoisuus kasva ja Suomen kilpailukyky heikkene entisestään. Polttoaineiden hinnoilla on myös suuri merkitys yritysten kannattavuuteen kuljetuskustannusten muodossa. Hallitukselta tarvittaisiin nyt viipymättä tehokkaita toimenpiteitä paitsi julkisen talouden tasapainottamiseksi myös inflaatiokierteen syntymisen ehkäisemiseksi ja palkansaajien ostovoiman nostamiseksi.

Valiokunnan lausunto StVL 5/2022 vp
Eriävä mielipide 1 /ps

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus sekä kuntatalous

Valtiovarainministeriön mukaan menotason kasvu johtuu ennen kaikkea sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksesta, joka nostaa menojen tasoa vuodesta 2023 alkaen n. 13,9 mrd. eurolla. Sote-uudistus ei siis pienennä valtion menoja, vaan lisää niitä merkittävästi, eikä hallitus tule pääsemään tavoitteeseensa julkisen velkasuhteen taittamisesta. Sote-uudistuksen tarkoituksena oli lisätä tuottavuutta ja tuoda säästöjä. Näin ei kuitenkaan ole tapahtumassa, eikä sote-uudistus ole helpottamassa julkisen talouden kestävyysvajetta. Hallitus ei ole kyennyt esittämään minkäänlaisia tosiasiallisia keinoja hidastaa kustannusten kasvua. Perussuomalaisten valiokuntaryhmä huomauttaa, että muun muassa palkkaharmonisaation ja tietojärjestelmiin tehtävien muutosten kustannuksista ei ole kyetty esittämään täsmällisiä arvioita, ja useat hyvinvointialueet ovat arvioineet, ettei rahoitus riitä näihin kustannuksiin.

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä korostaa, että jo ennen hyvinvointialueiden toiminnan aloittamista on selvää, ettei sote-uudistuksessa saavuteta sille asetettuja tavoitteita, vaan riittämättömää rahoituksesta ja samanaikaisesti erityisesti poliittisen hallintokoneiston kasvattamisesta seuraa, että varsinaisen suorittavan työn tekemiseen käytettävissä olevien resurssien määrä tulee tulevaisuudessa vähenemään. Kun hallituksen säätämän hoitajamitoituksen toteuttamiseen ei ole riittävä rahoitusta eikä hoitajia ole tarpeeksi, perussuomalaisten valiokuntaryhmä pitää todennäköisenä, että hallitus ja hyvinvointialueet joutuvat keksimään erilaisia keinoja sitovan hoitajamitoituksen tosiasialliseksi kiertämiseksi keksimällä uudenlaisia palvelumuotoja, joiden osalta päätetään, etteivät sitovat henkilöstömitoitukset koske niitä. Perussuomalaisten valiokuntaryhmä pitää huolestuttavana, että myös valvontaviranomaisten resursointi on alibudjetoitu ja keskeiseksi valvonnan muodoksi on jäämässä yksiköiden omavalvonta, jonka toteutumisessa on tähänkin mennessä havaittu vakavia puutteita.

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä pitää erittäin valitettavana tapaa, jolla hallitus pyrkii löytämään hoitajamitoituksen toteuttamisella perustelemansa säästöt lääkärinpalkkioihin, tutkimukseen ja hoitoon kohdistetuilla 64 miljoonan euron leikkauksilla vuodesta 2023 alkaen sekä lääkekorvauskuluihin kohdistuvilla säästöillä, joiden suuruus on arvioitu noin 90 miljoonaksi euroksi vuodesta 2023 alkaen. Toisin kuin useimmat muut julkisen talouden suunnitelman erät, nämä säästöt on ylibudjetoitu eikä niistä aiheutuvaa hoitotarpeen lisääntymistä julkisella sektorilla ole riittävästi huomioitu.

Lukuisat asiantuntijat ovat lausunnoissaan moittineet hyvinvointialueiden rahoituksen riittämättömyyttä sekä erityisesti sitä, ettei palkkaharmonisoinnin kustannuksia ole asianmukaisesti huomioitu. Etelä-Karjalan hyvinvointialue huomauttaa, että Etelä-Karjalassa palkkaharmonisointi on jo tehty ja vuosittaiset vaikutukset ovat yli 8 milj. euroa. Mikäli muilla alueilla harmonisoinnin kustannukset ovat suhteessa vastaavalla tasolla, 0,2 prosenttiyksikön palvelutarpeen kasvuun tarkoitettu erä ei riitä kattamaan eikä ko. erällä pitäisi kattaa palkkaharmonisoinnin kustannuksia. Se on tarkoitettu palvelutarpeen kasvuun vastaamiseen. Palkkaharmonisointi on niin merkittävä erä, että sen kustannuksia ei tulisi jättää jälkikäteisen kustannustason tarkistuksen varaan. Kaikkia hyvinvointialueita tulisi myös kohdella tasapuolisesti tämän rahoituksen suhteen.

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue huomauttaa lausunnossaan, että muutosajan laskennallinen korotus 0,2 prosenttia ei riitä kattamaan muutoksesta aiheutuvia demokratiakuluja ja mm. ICT-

Valiokunnan lausunto StVL 5/2022 vp
Eriävä mielipide 1 /ps

menoja. Käytännössä pelkästään näiden muutuskustannuksien kattamiseen tarvittaisiin jopa yli 3 prosenttia väliaikainen korotus rahoitukseen. Käytännössä esimerkiksi demokratian osalta hyvinvointialueen ja kaupungin yhteensä tulisi pystyä rahoittamaan demokratiamenonsa samoin kustannuksin kuin vuosina 2021—2022. Käytännössä kuitenkin toteutettavaksi tulee kaksinkertainen määrä päätöksentekokoelimiä.

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä huomauttaa, että sote-uudistus lisää merkittävästi varsinaisen sosiaali- ja terveydenhuollon toteuttamisen kannalta ei-välttämättömiä, poliittiseen päätöksentekoon liittyviä kustannuksia, joiden suuruus on uudistuksen yhteydessä ilmeisen tahallisesti sekä merkittävästi alibudjetoitu. Sen sijaan uudistuksen onnistumisen kannalta välttämättömiä ICT-muutuskustannuksia ei ole huomioitu riittävästi, vaan lausuntojen perusteella on pääteltävissä, että kustannuksiin on varattu noin puolet todellisesta tarpeesta.

Koronan aiheuttama hoitovelka ja hoitoon pääsyn parantaminen

THL:n mukaan koronapandemia on paljastanut huomattavia resurssi- ja järjestelmäpuutteita kansallisessa varautumisessa globaaleja tai laajoja terveyskriisejä varten. Nämä puutteet ovat paitsi vaarantaneet väestön hengen ja terveyden myös pakottaneet yhteiskunnan turvautumaan keinoihin, jotka aiheuttavat huomattavaa taloudellista, henkistä ja hyvinvointihaittaa. Negatiiviset vaikutukset säilyvät vuosia. Vaikka resurssi- ja järjestelmäpuutteet ovat koskeneet monia toimijoita yhteiskunnassa, ne ovat näkyneet erityisen voimakkaina Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toiminnassa. Puutteet ovat pitkittyneessä kriisissä korostuneet entisestään. Rahoituksen ja toimintamenojen epäsuhta johtuu sekä aikaisempien vuosien massiivisista leikkauksista että viime vuosina laitokselle osoitetuista uusista tehtävistä, joihin ei ole saatu rahoitusta tai rahoitus on ollut määraaikainen.

Keski-Suomen hyvinvointialue muistuttaa, että rahoituksen leikkaaminen tunnistettuun tarpeeseen nähden jo vuodesta 2025 alkaen tarkoittaa käytännössä sitä, että hyvinvointialueiden tulee aloittaa toiminnan sopeuttaminen tulevan rahoituksen tasoon välittömästi palvelujen järjestämistä vastuu siirtyessä hyvinvointialueille. Tehtävä tulee olemaan alueille erittäin vaativa, erityisesti nykyisen toimintaympäristön tilanteessa, yhdistettynä samanaikaisiin uudistuksen tavoitteisiin palvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden parantamisesta sekä hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamisesta. Palkkaratkaisuja tehdään vaiheessa, jossa hyvinvointialueet työnantajina eivät ole vielä täysin toimintakykyisiä eivätkä voi näin osallistua palkoista sopimiseen. Hyvinvointialueindeksi ottaa huomioon palkkatasosta vain yleisen palkkatason mukaisen nousun. Näin ollen, mikäli palkkaratkaisu on tätä korkeampi, se tulee tarkoittamaan hyvinvointialueille henkilöstön vähentämistä tai muualta sopeuttamista.

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä jakaa esitetyt näkemykset ja korostaa, että tilanne, jossa palkkaharmonisaation kustannukset on tahallisesti alibudjetoitu ja sen seurauksena vuodesta 2025 alkaen palvelutasoa ja henkilöstön määrää joudutaan leikkaamaan, ei ole hyväksyttävä ja kertoo hallituksen sote-uudistuksen olevan susi jo syntyessään. Hoitotakuun toteutuminen ei ole tällöin mahdollista edes teoriassa. Lisäksi Päijät-Hämeen hyvinvointialueen lausunnosta käy ilmi, että myös hoitotakuun kiristämiseen varattu rahoituksen lisäys on alimitoitettu.

Valiokunnan lausunto StVL 5/2022 vp
Eriävä mielipide 1 /ps

Etuusjärjestelmä

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä huomauttaa, että inflaation kiihtyessä erityisesti asumisen ja liikkumisen kustannusten kasvamisen seurauksena monella pienituloisella on haasteita toimeentulonsa kanssa. Läheskään kaikki pienituloiset työssäkäyvät eivät saa toimeentulotukea, eikä verottaja huomioi heidän työmatkakustannuksiaan oman auton käytön perusteella, joten toimeentulotuen tai työmatkakuluvähennyksen nostaminen ei tällöin helpota heidän tilannettaan millään lailla. Hallitus ei myöskään tee käytännössä mitään etenkin haja-asutusalueilla asuvien ja pientä työeläkettä saavien eläkeläisten kasvavien toimeentulo-ongelmien ratkaisemiseksi.

Tutkimuksen ja koulutuksen rahoitus

HUS nostaa lausunnossaan esiin, että valtion korvaukseen sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön erikoistumiskoulutuksen vuotuisen määrärahaan, 96 milj. euroa, ei ole tulossa muutosta vuoden 2022 valtion talousarvioon nähden. HUS ei pidä suuntausta hyvänä ottaen huomioon tavoitteen tutkimus- ja kehittämismenojen nostamisesta. Kustannustason muutokset huomioiden tutkimuksen ja opetuksen määräraha siis kaventuu kansallisella tasolla. Perussuomalaisten valiokuntaryhmä huomauttaa, että inflaation kasvaessa tutkimuksen ja koulutuksen määrärahojen pitäminen ennallaan on tosiasiallisesti tutkimukseen ja koulutukseen kohdistuva leikkaus.

Lopuksi

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä pitää muun muassa valtiovarainministeriön ja Kuntaliiton lausuntoihin perustuen varmana, että sote-uudistus lisää valtion menoja merkittävästi ja pysyvästi, mutta uudistuksen kustannukset on kauttaaltaan ja järjestelmällisesti alibudjetoitu, mikä käy ilmi lähes kaikista asiantuntijalausunnoista. Perussuomalaisten valiokuntaryhmä huomauttaa, että julkisen talouden suunnitelmassa kaavaillut säästöt ovat luonteeltaan epävarmoja. Sen sijaan lähes kaikki kulupuolella on järjestelmällisesti alibudjetoitu, joten on selvää, että alijäämä tulee räjähtämään käsiin.

Muutosten ja siten kustannusten toteutumisen ajankohdat ovat sellaisia, että ongelman laajuus selviää täysimääräisesti vasta vuoden 2023 lopulla tai vuoden 2024 alussa. Siten nykyinen hallitus ei joudu vastuuseen ongelmista, kun vaalit ovat tätä ajankohtaa ennen, vaan ongelmien ratkaiseminen jätetään seuraavan hallituksen vastuulle, vaihtoehtoina joko merkittävät leikkaukset, hyvinvointialueiden pakkoyhdistämiset ja/tai rahoituksen merkittävä lisääminen. Julkisen talouden suunnitelman sisältö ei vastaa todellisuutta, vaan on vääristelty tarkoitushakuisesti ja hallituksen sote-uudistus tulee johtamaan kustannuskatastrofiin. Sote-uudistuksen luonne poliittisena ratkaisuna korostuu, eikä se tule saavuttamaan sille asetettuja tavoitteita.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto StVL 5/2022 vp
Eriävä mielipide 1 /ps

Helsingissä 17.5.2022

Arja Juvonen ps
Kaisa Juuso ps
Minna Reijonen ps

Valiokunnan lausunto StVL 5/2022 vp
Eriävä mielipide 2 /kok

Eriävä mielipide 2

Perustelut

Hallitus on horjuttamassa vakavalla tavalla julkisen talouden pohjaa ja Kokoomuksessa olemme syvästi huolissamme hyvinvointiyhteiskunnan palveluiden tulevaisuudesta. Ilman kestävästä julkisesta taloudesta meillä ei ole maailman parasta peruskoulua, toimivia terveyspalveluita, vanhustalouksia, varhaiskasvatusta, sujuvaa joukkoliikennettä sekä muita yhteiskunnan palveluita. Kestävä talous luo pohjan hyvinvointiyhteiskunnan palveluille ja varmistaa yhteiskunnan kriisinkestävyyden. Julkiseen talouteen tulee luoda liikkumavaraa, jotta myös tulevaisuuden kriiseissä julkisessa taloudessa on liikkumavaraa ja taloudellista kriisinkestävyyttä. Nyt Suomella ei ole suunnitelmaa velkaantumisen kääntämiseksi laskuun. Julkisen talouden velkasuhde tulee kasvamaan koko kehyskauden ajan ja hallituksen työllisyyspäätöksien julkisesta taloudesta vahvistava vaikutus jää vain murto-osaan tavoitteesta. Käytännössä kestävyystiekartassa näyttää olevan sovittu, että koko sopeutustarve on seuraavan hallituksen vastuulla. Tämä on vastuutonta.

Mielenterveyspalvelut

Oikein kohdennetut hyvinvointi-investoinnit vähentävät julkisen talouden kustannuksia. Mielenterveyden ongelmat ovat suurin kansansairautemme ja yleisin syy työkyvyttömyyseläkkeelle. Silti niiden hoito on täysin aliresursoitu, ja mielenterveyspalveluihin on vaikea päästä ikäryhmään katsomatta. Mielenterveyspalveluihin pääsy oli jo ennen koronaa vaikeaa, ja koronaepidemia kärjisti entisestään tilannetta. Ennaltaehkäisemällä sairauksia ja syrjäytymistä lisäämme ihmisten työ- ja toimintakykyä ja vahvistamme työllisyyttä.

Yksi syrjäytynyt maksaa julkiselle taloudelle jopa miljoona euroa. Kokoomus vaatii, että terapiatakuu tulee toteuttaa kiireesti nopean mielenterveyden hoitoon pääsyn mahdollistamiseksi. Julkisen talouden suunnitelmassa ei ole kohdennettu varoja terapiatakuun toteuttamiselle, mikä on suuri pettymys ja mihin sosiaali- ja terveysjärjestöt kiinnittivät myös huomiota. Suuri pettymys oli myös, ettei hallituksen hoitotakuulakiesitykseen kuulu lainkaan terapiatakuuta. Investointeja terveyteen sekä työ-, opiskelu ja toimintakykyyn on tehtävä määrätietoisesti. Terapiatakuu on toteutettava vielä tämän vaalikauden aikana osana hoitotakuuta.

Koronakriisin aiheuttama hoitovaje

Koronakriisi on monin tavoin heikentänyt ihmisten hyvinvointia ja iskenyt etenkin niihin, jotka ovat valmiiksi haavoittuvassa asemassa. Kokoomuksen mielestä hallituksella on velvollisuus huolehtia ihmisistä ja heikossa asemassa olevista kriisin aikana. Lapsiin, nuoriin, vanhuksiin, vähemmistöihin ja muihin tärkeisiin kohteisiin tulee panostaa nyt. 1990-luvun virheitä ei tule toistaa ja leikata heikoimmassa asemassa olevilta. Hoitojonot ovat ennätyspitkät sekä koronapandemian että työntekijäjärjestöjen työtaistelutoimien vuoksi eikä ehdotettu rahoitusmalli huomioi lainkaan hoitovelan lyhentämiseen tarvittavia resursseja. Koronapandemia, joka ei ole vielä edes ohi, ei ole kohdellut Suomen eri alueita tasapuolisesti, joten alueellinen tilanne tulisi huomioida lisäresurssien kohdentamisessa.

Valiokunnan lausunto StVL 5/2022 vp
Eriävä mielipide 2 /kok

Vanhustenpalvelut

Julkista taloutta ovat 2010-luvulla heikentäneet väestön ikääntyminen sekä ikäsidonnaisten mienojen kasvu, ja nämä kehityskulut tulevat voimistumaan entisestään 2020-luvulla. THL on arvioinut, että 2020-luvun aikana sosiaali- ja terveyspalvelujen tarve kasvaa ikääntymisen vuoksi 1,2—1,3 prosenttia vuodessa. Jokaisen suomalaisen on voitava luottaa siihen, että saa ikääntyä arvokkaasti. Kokoomuksessa lisäisimme resursseja koti- ja omaishoitoon sekä muistisairaiden palveluihin ja varmistaisimme ammattitaitoisen ja osaavan henkilöstön saatavuuden kotihoidon puolelle. Panostaisimme myös ikääntyvien suomalaisten kuntouttamiseen, jotta yhä useammalla olisi pidempään terveitä ja toimintakykyisiä vuosia. Lisäksi vanhusten palveluiden ja kohtelun laillisuusvalvonnan tehostamiseksi oikeusasiamiehen toimistolle on varattava riittävät resurssit.

Vanhuspalveluiden hoitajamitoituksiin liittyvät lakimuutokset ovat alirahoitettuja, eikä lakisääteisiä hoitajamitoituksia pystytä nykyisessä haastavassa henkilöstötilanteessa saavuttamaan. Hoitajamitoitus on nostanut entisestään kynnystä ympärivuorokautiseen hoivaan, mikä pahentaa kotihoidossa olevien ikäihmisten tilannetta entisestään. Hoitajamitoituksessa ei ole huomioitu millään tavalla uusien digitaalisten ratkaisujen hyödyntämistä, mikä vaikeuttaa henkilöstön kohdentamista tarkoituksen mukaisesti sitä eniten tarvitseville.

Henkilöstön osaaminen ja riittävyys sekä hyvän työelämän edellytykset vanhusten palvelujen eri muodoissa on varmistettava. Tarvitsemme lisää hoitajia ja muuta henkilöstöä turvaamaan ikäihmisten laadukkaat palvelut. Hoito- ja hoiva- alan ammattilaisten lisäämiseksi ja alalla pysymiseksi tarvitaan pitkäjänteinen suunnitelma, jossa huomioidaan mm. koulutustarpeet ja työperäisen maahanmuuton lisääminen.

Sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistus

Sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämisvastuun siirto ja rahoitusjärjestelmää koskeva muutokset toteutuvat 1.1.2023. Kokoomus on erityisen huolestunut hyvinvointialueiden valmisteluun osoitetun rahoituksen riittämättömyydestä. Erityisesti ICT-muutuskustannusten tarpeet vaihtelevat merkittävästi eri hyvinvointialueilla, mutta sitä ei ole huomioitu rahoituksessa.

Hyvinvointialueiden rahoitus perustuu vuoden 2021 tilinpäätöstietoihin ja vuoden 2022 talousarvotietoihin. Hyvinvointialueiden muutosvaiheen vuoden 2023 rahoitus on turvattava ja saatava vastaamaan todellisia toteutuvia kustannuksia. Valtiovarainministeriön tekemän esityksen mukaan kuntien esittämät sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen kustannukset ovat toteutuneeseen kehitykseen nähden liian alhaiset. Rahoituksessa tulee turvata vuoden 2023 rahoitus täysimääräisesti toteutuneiden kustannusten perusteella ja heti vuoden 2023 aikana. Tämänhetkiset laskelmat näyttävät siltä, että heti hyvinvointialueiden aloittaessa, joudutaan merkittäviin sopeuttamistoimiin. Laskelmat osoittavat, että sote-muutoksen tavoitteet vaarantuvat heti vuonna 2023 ja uudistus ei saavuta sille asetettuja tavoitteita.

Valtion hyvinvointialueille myöntämän sosiaali- ja terveydenhuollon laskennallisen rahoituksen määrään vaikuttaa yhtenä osatekijänä ennakoitu palvelutarpeen kasvu. Vuodesta 2025 lähtien palvelutarpeen kasvusta huomioidaan 80 %. Kokoomus on huolissaan leikkurin aiheuttamista haasteista terveydenhuollolle väestön ikääntyessä ja todellisen palvelutarpeen kasvaessa.

Valiokunnan lausunto StVL 5/2022 vp Eriävä mielipide 2 /kok

Rahoitusesityksessä ei myöskään huomioida siirtymävaiheen palkkaharmonisoinnin todellisia kustannuksia, kevään 2022 palkkaratkaisusta syntyvää kustannusvaikutusta, nykyisen kasvaneen inflaation vaikutusta, koronasta aiheutunutta hoitovelan hoitamista. Hyvinvointialueiden tulee selviytyä koronan aiheuttamasta hoitovelasta ja samoin piilevästä hoitovelasta, joka tulee rasittamaan hyvinvointialueiden taloutta merkittävästi heti käynnistyksen yhteydessä. Myöskään Ukrainan sodan aiheuttamia vaikutuksia hyvinvointialueille ei ole huomioitu rahoituksessa.

Palkkaharmonisaatio tulee merkittävästi nostamaan alueiden kustannuksia. Myös työmarkkina-neuvottelujen palkkaratkaisut tulevat vaikuttamaan hyvinvointialueiden tarvitsemaan lisärahoituksen määrään. Palkkaharmonisaatiosta aiheutuville lisäkustannuksille tulee osoittaa erillisrahoitus hyvinvointialueille, joka kattaa sen kustannukset.

Terveys- ja turvallisuushkiin varautuminen

Koronapandemia on paljastanut huomattavia resurssi- ja järjestelmäpuutteita kansallisessa varautumisessa globaaleja tai laajoja terveyskriisejä varten. Nämä puutteet ovat paitsi vaarantaneet väestön hengen ja terveyden, myös pakottaneet yhteiskunnan turvautumaan keinoihin, jotka aiheuttavat huomattavaa taloudellista, henkistä ja hyvinvointi haittaa — negatiiviset vaikutukset säilyvät vuosia. Vaikka resurssi- ja järjestelmäpuutteet ovat koskeneet monia toimijoita yhteiskunnassa, ne ovat näkyneet erityisen voimakkaina Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toiminnassa. Puutteet ovat pitkittyneessä kriisissä korostuneet entisestään.

Kansalaistoiminta ja vapaaehtoistyö tarvitsee taloudellisia resursseja. Julkinen rahallinen tuki mahdollistaa vertaistoiminnan, vapaaehtoistyön, kansalaistoiminnan, hädän ja avuntarpeessa olevien auttamisen sekä akuutteihin yhteiskunnallisiin tarpeisiin vastaamisen. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen toiminta tukee ihmisten sosiaalista hyvinvointia ja terveyttä, jotka puolestaan vahvistavat epävarmuuden ja kriisien sietokykyä. Tätä resilienssiä tarvitsemme koronakriisistä selviytymiseen, Venäjän sotatoimien aiheuttaman psyykkisen kuormituksen lieventämiseen, sekä valmistautuessamme uusiin uhkiin. Vuosi 2023 ja sitä seuraavat vuodet tulevat todennäköisesti entistä enemmän lisäämään tarvetta sosiaali- ja terveysjärjestöjen auttamistoiminnalle. Suomessa ei ole varaa tinkiä tai säästää resilienssiä ylläpitävistä tekijöistä, kuten sosiaali- ja terveysjärjestöjen tarjoamasta avusta ja tuesta.

Tutkimus, tiede ja yliopistosairaalat

Hyvinvointialueiden rahoituksessa tulisi huomioida yliopistosairaaloiden erityisvelvoite järjestää tutkimusta, kulutusta ja varautumista alueellaan. Yliopistosairaalalisä kompensoisi yliopistolaisen sairaalan ylläpidosta hyvinvointialueille aiheutuvia muita hyvinvointialueita korkeampia kustannuksia, kuten esimerkiksi vaativan erikoissairaanhoidon toteuttamiseksi tarvittava henkilöstö, tilat ja laitteet, kansalliset ja alueelliset erityis- ja koordinaatiotehtävät (esim. valmius- ja varautumistoiminta) sekä laaja koulutus-, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta. Hallitus kuitenkin perui yliopistosairaalalisän, eikä ole osoittanut keinoa millä yliopistosairaaloiden jatkorahoitus turvataan.

Sotelakien käsittelyn yhteydessä eduskunta edellytti lausumalla (EV 111/2021 vp), että "sosiaali- ja terveydenhuollon koulutus-, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta ja niiden rahoitusta

Valiokunnan lausunto StVL 5/2022 vp
Eriävä mielipide 2 /kok

koskeva erillislainsäädäntö saatetaan eduskunnan käsittelyyn siten, että se tulee voimaan viimeistään ennen sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistuksen toimeenpanoa".

Myöskään tutkimusinfrastruktuurin ylläpitoon ei ole osoitettu riittävää rahoitusta. Yliopistolliset sairaalat ovat lääkäreiden lisäksi merkittävä kouluttaja myös muille terveydenhuollon ammattihenkilöille, kuten esimerkiksi sairaanhoitajille, sairaalafyysikoille ja logopedeille. On tarpeen huomata, että kliinistä tutkimusta tehdään myös muiden kuin lääketieteellisten tiedekuntien kanssa, kuten esimerkiksi ammattikorkeakoulujen ja muiden yliopistollisten tiedekuntien kanssa. Lisäksi riittävällä rahoituksella mahdollistetaan tutkimuksen ja tutkimusosaamisen laajentaminen perustasolle sosiaali- ja terveydenhuollossa.

Yliopistosairaaloihin kohdistuu entistä enemmän uudenlaisia ja laajempia odotuksia. Julkisten tutkimus-, kehitys- ja innovaatiopanostusten (TKI) leikkaaminen nakertaa innovaatiotoimintaa, mikä heijastuu pitkällä tähtäimellä Suomen kilpailukykyyn ja jo heikkoon talouskasvuun.

Yliopistosairaaloiden rahoituksen puute vahingoittaa pahimmassa tapauksessa peruuttamattomasti lääketieteen tutkimuksen ja opetuksen toimintamahdollisuuksia, joiden varaan erityisesti Suomen erinomainen erikoissairaanhoito rakentuu.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 17.5.2022

Mia Laiho kok
Pia Kauma kok
Terhi Koulumies kok